

Позакласне читання. Комедія «Хазяїн» Івана Карпенка-Карого

Задум написати комедію «Хазяїн» у Карпенка-Карого виник не одразу. По суті, ця п'єса стала своєрідним продовженням трагікомедії «Сто тисяч», де сільський мільйонер Пузир як майбутній сват Герасима Калитки — з дочкою Пузиря той хоче одружити свого сина.

Карпенко-Карий створив типовий образ, у якому себе впізнавала значна частина підприємців кінця XIX — початку XX століття, адже прообразами Терентія Гавриловича стають нові українські підприємці, які швидко збагачуються (на кшталт Терещенків, Харитоненків).

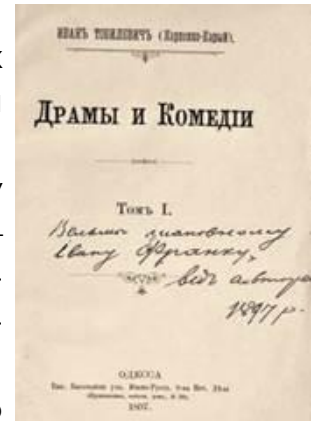
Софія Тобілевич, дружина Івана Карпенка-Карого згадувала:

«Написавши чимало п'єс, Іван Карпович не перестав думати про земельне питання на селі, про нових багатіїв, що вже переросли і Михайла Окуня, і Герасима Калитку. Недалеко від нашого хутора, який Іван Карпович постійно відвідував, жили багаті аграрії Шевякови, батьки яких були з селян. Знав Іван Карпович і багато чув про магната й володаря неозорих степів та ланів Терещенка, про якого ходило багато анекдотів, що мали цілком правдивий ґрунт під собою».

Терентій Гаврилович Пузир — великий український фермер. За багато років господарювання він має багато землі, у степах випасають 40 тисяч овець, вирощують сотні тисяч пудів пшениці й цукровий буряк для заводу.

Про масштаби володінь Пузиря говорить Маюфес, посередник у фінансових справах:

«Торік, як я купив у вас для одного німця валахів, — пам'ятаєте? — то для прийомки три дні їхали вашою землею... їхали ми цілий день. "Чия земля?" — питаємо. "Терентія Гавриловича Пузиря". На другий день знову питаємо: "Чия земля?" — "Терентія Гавриловича". І тільки на третій день, надвечір, почалась земля Гаврила Афанасьєвича Чобота. Ха-ха! Княжество! Ціле княжество. Німець, що зо мною їхав, дивувався, хитав головою,

Джерело: uahistory.co

Джерело: uahistory.co

цмокав губами, а на третій день, сміючись, сказав: "У цього хазяїна більше землі, ніж у нашій герцогстві". Їй-богу, так і сказав. Хе-хе-хе! Та щоб на таких степах не можна було випасти ще дванадцять тисяч овець?»

Усе здобуте Пузир нажив тяжкою невсипущою працею, аферами та експлуатуванням, адже основа його філософії — «аби бариш, то все можна» (бариш — прибуток від торгівлі або перепродажу).

Пузир давно став мільйонером. Однак поглядами своїми залишився на рівні дрібного власника: він маже чоботи дьогтем, а волосся оливою, їсть борщ і кашу, а щоб не довелося в місті витратити гроші на ресторан чи буфет, бере в торбинку хліба та сала.

Мільйонер і власник земель ходить у засмальцьованому халаті. Дружина вирішує подарувати йому новий, з вишитими на полах бурячками та овечками. Але, знаючи жадібність чоловіка, просить швачку з міста сказати, що вартість халата не 200, а 50 карбованців. Однак Терентій Гаврилович той халат так і не одягне: той буде перепроданий Золотницькому за 100 карбованців з твердим переконанням вигідного рішення.

На Пузиря працюють сотні робітників, однак ставить він до них жорстоко: на раді з економами наказує "зробити бідність" та знизити платню селянам. Економить навіть на якості хліба для робітників, про що дізнається його дочка Соня і просить давати працівникам нормальні харчі.

Терентію все мало, він прагне ще більше землі, бо ж живе за принципом — стягання заради стягання.

У "Словнику української мови" наведено такі тлумачення слова "стягати":

1. *Наживати, нагромаджувати що-небудь шляхом експлуатації когось.*
2. *Добиватися, досягати чого-небудь.*

Тому Пузир погоджується переховати в себе тисячі овець банкрута Михайлова й заробити на цьому трохи грошей.

Розрахункові інтереси проявляються навіть у ставленні до рідних. Так, Пузир планує видати доньку заміж за сина сусіда-багатія Чобота, хоча Соня закохана в учителя Калиновича.

Не мають жодного значення для Терентія і культура або громадські справи. Коли говорять про описані Гоголем степи, Пузир цілком серйозно зазначає: «Не знаю, я на степах у Гоголя не бував!»

Терентій Гаврилович не хоче жертвувати гроші на пам'ятник Іванові Котляревському, свариться через це з поміщиком і сусідом Петром Золотницьким, чітко пояснюючи свою позицію.

Пузир. Чудні люде! Голодних годуй, хворих лічи, школи заводь, пам'ятники якісь став!.. Повигадують собі ярма на шию і носяться з ними, а вони їх мулять, а вони їм кишені продирають. Чудні люде!

Золотницький. Які пам'ятники? Не розумію. При чому тут пам'ятники?!

Пузир. Не розумієте? Так от поки ще до обіда, прочитайте оцей лист. (Дає лист.)

Золотницький (читає). "В Полтаві дозволено поставити пам'ятник першому українському поетові Івану Петровичу Котляревському. На цей пам'ятник гроші збирають формально в Полтавщині, але приватне можна жертвувати звідусіль. В числі жертвователів і досі вашого імені нема, але це, певно, від того, що ви не знаєте про таке благородне діло. Так от я і оповіщаю вас про це, щоб доставити вам приємність, разом з другими земляками пожертвувати на пам'ятник поета. Гроші висипаються полтавському голові. Готовий до послуги. Храменко". (Прочитавши, дивиться на Пузиря і говорить.) — Ну?

Пузир. І я кажу — ну?.. Чого їм треба?

Золотницький. Ти хто такий? Малоросіянин?

Пузир. Не криюсь. Природжений хохол!

Золотницький. Так от і пожертвуй на пам'ятник народного поета.

Пузир. З якої речі? Я жертвую на приюті...

Золотницький. Ждучи нагороди?

Пузир. Не криюсь. А Котляревський мені без надобності!

Золотницький. І як тобі не сором отаке говорить? Такий хазяїн, такий значний обиватель, ще й кавалер, а говориш, як дикий, неосвічений мужик: "Котляревський мені без надобності!" Противно й слухати! Поети єсть соль землі, гордість і слава того народу, серед котрого з'явилися; вони служать вищим ідеалам, вони піднімають народний культ... Всі народи своїх поетів шанують, почитають і ставлять їм пам'ятники!!!

Кульмінацією історії стає викриття афери Петра Михайлова та розслідування щодо співучасті Пузиря. До того ж трапляється нещасний випадок: проїжджаючи своїм полем, Пузир бачить гусей, які скубають колоски пшениці. Біжить за ними, падає і відбиває собі нирки. Однак лікарі — то великі кошти, тому цинічний Пузир у девізі «Хазяйство або смерть» обирає другий, дешевий варіант.

До останніх хвилин життя мільйонер у смердючому халаті не втрачає жадоби до збагачення власного господарства.

Назва твору звучить іронічно: не стільки Пузир володіє капіталом, скільки капітал володіє ним. "Хазяйство його меч — від нього й смерть", — каже лікар іронічно-серйозно.

Карпенко-Карий так визначив специфіку твору: "Хазяїн — зла сатира на чоловічу любов до стягання, без жодної іншої мети. Стягання для стягання!"

Основна ідея — моральне звиродніння стяжателя, для якого зиск понад все, і який не зупиняється перед жодними аферами, лише б помножити свої статки.

У комедії "Хазяїн" автор порушує проблеми добра і зла, честі та совісті, кохання, батьків і дітей, культури та духовності.

I. Карпенко-Карий був переконаний, що майбутнє щасливе життя українців — за освітою та розвитком культури.

Практичні завдання

1. У народі говорять: «Пузир дувся, дувся та й лопнув». Як ви розумієте цей вислів? Як він пов'язаний з прізвиськом головного героя?
2. На вашу думку, стяжательство — це засіб прожиття чи мета життя людини?

Що додатково почитати й подивитися?

- «Хазяїн» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bjZfa--6OZI>.
- «Сто тисяч» URL: https://www.youtube.com/watch?v=P9-_iKG_o7c.
- Лена Чиченіна. «1+1» презентував серіал за «Хазяїном» Карпенка-Карого URL: <https://cutt.ly/IVFek2l>.